

Zemlja Izlazećega Sunca u hrvatskome pravopisu i gramatici

Japan je dalekoistočna država koju čine četiri velika otoka – Hokaido, Honšu, Šikoku i Kjušu, a procjene o broju manjih otoka u japanskome otočju kreću se od sedam do četrnaest tisuća. Sami Japanci, njih oko 125 milijuna, svoju zemlju nazivaju Nipon ili Nihon. Riječ je o državi koja se nalazi na pacifičkome vatrenom krugu, pa su ondje česti potresi, a japanske se zgrade smatraju među najsigurnijima na svijetu jer su protupotresna pravila gradnje vrlo stroga, dok je tehnologija koja se upotrebljava u građevinarstvu vrhunska. Povijest Japana seže u daleku prošlost, kulturne su

.....
 Posuđenica koja označuje osobitosti pojedinoga naroda i ne može se zamijeniti hrvatskom riječju naziva se egzotizam.
 .....

znamenitosti prešle nacionalne okvire i postale dijelom svjetskoga nasljeđa, te stoga nije neobično da su i japanske riječi kojima se imenuju različita jela, pića, osobe, životinje, biljke, nastambe, plesovi, pjesme, sportovi i druge kulturno specifične pojave ušle u različite jezike, pa tako i u hrvatski. Posuđenica koja označuje osobitosti pojedinoga naroda i ne može se zamijeniti hrvatskom riječju naziva se egzotizam. U ovome ćemo radu stoga s pravopisnoga i gramatičkoga gledišta analizirati

japanske egzotizme u hrvatskome jeziku.

Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013.) propisuje da se riječi i sveze iz stranih jezika pišu ovisno o stupnju njihove prilagođenosti hrvatskomu jeziku. Kad je riječ o egzotizmima, oni se fonetiziraju, odnosno glasovno prilagođuju hrvatskomu jeziku uzimajući u obzir izgovor u izvornome jeziku. Stoga u hrvatskome jeziku egzotizme iz japanskoga treba pisati ovako:

pogrešno	pravilno
tsunami	cunami
jiu-jitsu, jujitsu, jujutsu	džiju-džicu
judo	džudo
emoji	emodži
geisha	gejša
yakuza	jakuza

kyokushin	kjokušin
ninja	nindža
nunchaku, nunchake	nunčake
sayonara	sajonara
samurai	samuraj
sashimi	sašimi
seitan	sejtan
sushi	suši
shamisen	šamisen
shiatsu	šijacu
shiitake, shitake	šitake
shogun	šogun
shotokan	šotokan
shuriken	šuriken
tycoon	tajkun
teriyaki	terijaki
wasabi	vasabi

Prema uobičajenom izgovoru u hrvatskome treba pisati i osobna i zemljopisna imena iz jezika koji se ne služe latinicom ili ćirilicom, dakle i japanska osobna i zemljopisna imena poput Akira Kurosava i Jukio Mišima te Fudži, Fukušima, Hirošima, Hokaido, Honšu, Jokohama, Kjoto, Kjušu, Nagoja, Šikoku i Tokio. *Hrvatski pravopis*, međutim, dopušta i pisanje tih imena prema transkripcijskim i transliteracijskim pravilima za pojedine jezike i pisma, pa nije pogrešno pisati Akira Kurosawa i Yukio Mishima te Fuji, Fukushima, Hiroshima, Hokkaido, Honshu, Yokohama, Kyoto, Kyushu, Nagoya, Shikoku i Tokyo. No, to se pravilo odnosi samo na osobna i zemljopisna imena, ali ne i na egzotizme.

Sklonidba japanskih egzotizama na *-a*

Japanski egzotizmi koji završavaju na *-a* sklanjaju se po *e*-sklonidbi. U tu skupinu pripadaju imenice poput *gejša* 'žena u Japanu čije je drevno tradicijsko zanimanje zabavljanje muškaraca', *gjoza* 'japanska tjestenina punjena mljevenim mesom i

začinima', *ikebana* 'umijeće slaganja rezanoga cvijeća' i 'cvjetni aranžman napravljen prema pravilima slaganja rezanoga cvijeća', *jakuza* 'japanska mafija koja se bavi kockom i ilegalnom prodajom roba' i 'pripadnik japanske mafije', *katana* 'dugi borilački samurajski mač s lagano zakrivljenom oštricom', *manga* 'japanski strip', *nindža* 'ratnik koji poznaje umijeće prikradanja i borilačke vještine' i *tempura* 'japanska smjesa za prženje mesa, ribe i morskih plodova', koje se sklanjaju ovako:

jednina	množina
N katana (<i>neživo</i>) / nindža (<i>živo</i>)	N katane / nindže
G katane / nindže	G katana / nindža
D katani / nindži	D katanama / nindžama
A katanu / nindžu	A katane / nindže
V katano / nindžo	V katane / nindže
L katani / nindži	L katanama / nindžama
I katanom / nindžom	I katanama / nindžama

Pritom treba napomenuti kako se pojedini japanski egzotizmi na *-a* odnose na osobe muškoga spola, npr. *jakuza* i *nindža*, dok se npr. *gejša* odnosi na osobu ženskoga spola. Zanimljivo je spomenuti i to da je japanski pozdrav *sajonara* zabilježen kao hrvatsko žensko osobno ime *Sajonara*, koje se ipak nadijeva veoma rijetko.

Sklonidba japanskih egzotizama na *-e*

Pri sklonidbi japanskih egzotizama koji završavaju na *-e*, poput *anime* 'japanski crtani film karakteristične animacije i likova', *itamae* 'kuhar ili šef kuhinje u japanskome restoranu koji najčešće spravlja suši', *karate* 'borilački sport nastao posuvremenjivanjem tradicionalne istočnjačke vještine namijenjene samoobrani', *sake* 'japansko žestoko piće dobiveno alkoholnim vrenjem riže' i *šitake* 'gljiva iz istočne Azije koja se upotrebljava kao hrana i lijek', završni *-e* ostaje dijelom osnove, a hrvatski se padežni nastavci dodaju kako slijedi:

jednina	množina
N anime (<i>neživo</i>) / itamae (<i>živo</i>)	N animei / itamaei
G animea / itamaea	G animea / itamaea
D animeu / itamaeu	D animeima / itamaeima
A anime / itamaea	A animee / itamaee

V anime / itamae	V animei / itamaei
L animeu / itamaeu	L animeima / itamaeima
I animeom / itamaeom	I animeima / itamaeima

Taj se sklonidbeni obrazac ne upotrebljava pri sklonidbi riječi *kamikaze* ‘japanski pilot samoubojica koji se zrakoplovom punim eksploziva obarao na neprijateljski cilj u Drugome svjetskom ratu’, *karaoke* ‘amatersko pjevanje na javnome mjestu uz snimljenu glazbenu pratnju’ i *nunčake* ‘borilačko oružje sastavljeno od dviju drvenih palica povezanih užetom ili lancem’. Naime, u japanskome su oblici *kamikaze* i *karaoke* jedninski, no u hrvatskome se doživljavaju kao množinski. Stoga je u jednojezičnim hrvatskim rječnicima zabilježena natuknica *kamikaza*, koja se sklanja kao imenica *e*-sklonidbe. Rječnici koji navode imenicu *karaoke* određuju je kao nesklonjivu imenicu muškoga roda. Međutim, korpusne potvrde pokazuju da se riječ *karaoke* ipak sklanja, i to kao *pluralia tantum* ženskoga roda (poput *blače*, *škare*): N *karaoke*, G *karaoka*, D *karaokama*, A *karaoke*, V *karaoke*, L *karaokama*, I *karaokama*. Egzotizam *nunčake* (od japanskoga jedninskog lika *nunčaku*) u hrvatskome se morfološki prilagodio također kao *pluralia tantum* ženskoga roda, pa se sklanja ovako: N *nunčake*, G *nunčaka*, D *nunčakama*, A *nunčake*, V *nunčake*, L *nunčakama*, I *nunčakama*.

Sklonidba japanskih egzotizama na *-i*

Egzotizmi japanskoga podrijetla koji završavaju na *-i* jesu: *bonsai* ‘patuljasto drvo koje se uzgaja prema tradicionalnim japanskim metodama’, *cunami* ‘visoki morski val prouzročen potresom’, *emodži* ‘sličica, simbol ili ikona koji se upotrebljavaju u elektroničkoj komunikaciji radi izražavanja pošilateljeva emocionalnoga stanja’, *harakiri* ‘japansko ritualno samoubojstvo paranjem utrobe’, *hentai* ‘anime ili manga s pornografskim ili spolno eksplicitnim sadržajem’, *kabuki* ‘popularno japansko kazalište u kojemu se spajaju gluma, pjevanje i ples’, *kaki* ‘japanska jabuka’, *origami* ‘japanska tehnika izrađivanja dvodimenzionalnih i trodimenzionalnih figura od papira’, *sašimi* ‘japansko jelo od tankih ploška sirove ribe koje se obično poslužuje s umakom’, *sensei* ‘istaknuti trener u japanskim borilačkim vještinama i sportovima’, *susi* ‘tradicionalno japansko jelo spravljeno od tankih ploška svježe sirove ribe i morskih alga s rižom’, *tatami* ‘podloga za istočnjačke borilačke sportove’ i *vasabi* ‘ljuti zeleni japanski hren od kojega se najčešće spravlja umak’. Oni se sklanjaju po *a*-sklonidbi, a između osnove i padežnoga nastavka prema pravopisnome se pravilu umeće *j*:

jednina	množina
N <i>bonsai</i> (<i>neživo</i>) / <i>sensei</i> (<i>živo</i>)	N <i>bonsaiji</i> / <i>senseiji</i>
G <i>bonsaija</i> / <i>senseija</i>	G <i>bonsaija</i> / <i>senseija</i>
D <i>bonsaiju</i> / <i>senseiju</i>	D <i>bonsaijima</i> / <i>senseijima</i>

A bonsai / senseija	A bonsaije / senseije
V bonsai / sensei	V bonsaiji / senseiji
L bonsaiju / senseiju	L bonsajjima / senseijima
I bonsaijem / senseijem	I bonsajjima / senseijima

Sklonidba japanskih egzotizama na -o

Ako japanski egzotizam završava na -o, kao u primjerima *aikido* ‘japanska borilačka vještina samoobrane koja uključuje meditaciju i vježbe disanja’, *džudo* ‘istočnjačka vještina i borilački sport u kojem se natjecatelji odjeveni u kimono bore na strunjači’, *kendo* ‘klasična samurajska vještina mačevanja u kojoj borci nose oklope, a danas se umjesto mačeva upotrebljavaju dvometarski bambusovi štapovi’, *kimono* ‘duga japanska tunika s rukavima i širokim pojasom’, *koto* ‘japansko glazbalo s 13 žica’, *mikado* ‘naziv japanskoga cara’ i ‘igra koja se igra tankim dugačkim štapićima’, *miso* ‘japanska začinska pasta od fermentirane soje’, *nanbudo* ‘suvremena japanska borilačka vještina usmjerena na stjecanje unutarnje snage’ i *sumo* ‘tradicionalno japansko hrvanje’, sklanja se po a-sklonidbi:

jednina	množina
N kimono (<i>neživo</i>) / mikado (<i>živo</i>)	N kimoni / mikadi
G kimona / mikada	G kimona / mikada
D kimonu / mikadu	D kimonima / mikadima
A kimono / mikada	A kimone / mikade
V kimono / mikado	V kimoni / mikadi
L kimonu / mikadu	L kimonima / mikadima
I kimonom / mikadom	I kimonima / mikadima

Pri sklonidbi egzotizma japanskoga podrijetla *bo* ‘drveni štap dužine 180 centimetara koji se upotrebljava u borilačkim vještinama’ završno -o dijelom je osnove na koju se dodaju hrvatski padežni nastavci, pa se u jednini sklanja: N bo, G boa, D bou, A bo, V bo, L bou, I boom, a u množini: N boovi, G boova, D boovima, A boove, V boovi, L boovima, I boovima.

Sklonidba japanskih egzotizama na -u

Egzotizmi poput *džiju-džicu* 'tradicionalna istočnjačka vještina samoobrane bez oružja iz koje se razvio suvremeni džudo', *haiku* 'kratka i slikovita japanska lirski pjesma koja ima 17 slogova raspoređenih u tri stiha', *otaku* 'osoba koja se zanima za anime, mangu, računala i računalne igre, ali teško uspostavlja međuljudske odnose', *sudoku* 'japanska logička igra u kojoj je cilj ispuniti sva polja velikoga kvadrata brojkama od 1 do 9 tako da se ne ponavljaju u redovima, stupcima i manjim kvadratima', *šijacu* 'japanska masaža koja se temelji na tradicionalnoj kineskoj medicini' i *tofu* 'proizvod od sojina mlijeka sličan siru' u sklonidbi zadržavaju završno -u kao dio osnove i sklanjaju se po *a*-sklonidbi:

jednina	množina
N tofu (<i>neživo</i>) / otaku (<i>živo</i>)	N tofui / otakui
G tofua / otakua	G tofua / otakua
D tofuu / otakuu	D tofuima / otakuima
A tofu / otakua	A tofue / otakue
V tofu / otaku	V tofui / otakui
L tofuu / otakuu	L tofuima / otakuima
I tofuom / otakuom	I tofuima / otakuima

Sklonidba japanskih egzotizama na suglasnik

Na kraju, kad japanski egzotizam završava na suglasnik, kao u primjerima *kjokušin* 'vrsta karatea', *ramen* 'gusta juha s rezancima, začinima, povrćem i mesom', *samuraj* 'pripadnik japanskoga vojničkog feudalnog plemstva', *sejtan* 'istočnoazijsko jelo od pšeničnoga glutena', *šamisen* 'japanski glazbeni instrument s trima žicama, obično prati ples gejša i pjesme uličnih pjevača', *šogun* 'japanski vrhovni vojni zapovjednik' i 'nasljedni japanski vojni diktator pod nadzorom cara', *šotokan* 'jedna od četiriju škola japanskoga karatea', *šuriken* 'hladno oružje japanskih nindža u obliku metalne igle, pločice sa šiljkom ili zvijezde s više šiljaka koje se baca na protivnika', *tajkun* 'financijski moćnik koji se obogatio naglo bez novca i rada' i *zen* 'budistička škola koja naučava da je meditacija važnija od čitanja vjerskih tekstova', sklanja se po *a*-sklonidbi kao imenica muškoga roda koja završava na suglasnik:

jednina	množina
N sejtan (<i>neživo</i>) / šogun (<i>živo</i>)	N sejteni / šoguni
G sejтана / šoguna	G sejтана / šoguna

D sejtanu / šogunu	D sejtanima / šogunima
A sejtan / šoguna	A sejtane / šogune
V sejtane / šogune	V sejtani / šoguni
L sejtanu / šogunu	L sejtanima / šogunima
I sejtanom / šogunom	I sejtanima / šogunima

S obzirom na to da riječ *samuraj* završava na *-j*, koji je nepčanik (palatal), vokativ jednine te imenice glasi *samuraju*.

Zaključak

Zaključno možemo reći da egzotizmi japanskoga podrijetla katkad izazivaju nedoumice kod izvornih govornika hrvatskoga jezika, pa se onda postavljaju pitanja u vezi s njihovim zapisom ili sklanjanjem. Ovaj je rad potaknut pitanjem o sklonidbi riječi *anime*, koje je upućeno jezičnim savjetnicima Instituta za hrvatski jezik. Egzotizme japanskoga podrijetla treba prema pravopisnim pravilima prilagoditi hrvatskomu jeziku, a ne ih pisati prema pravilima jezika posrednika (najčešće engleskoga) te ih treba sklanjati prema hrvatskim sklonidbenim paradigrama, odnosno prema *a*-sklonidbi (npr. *kimono* – *kimona*, *tofu* – *tofua*, *anime* – *animea*) i *e*-sklonidbi (npr. *katana* – *katane*, *nindža* – *nindže*). Ako riječ završava na *-i*, prema pravopisnome se pravilu u sklonidbi dodaje *j* (npr. *bonsai* – *bonsaija*, *kabuki* – *kabukija*). Pravilno pisanje i sklanjanje egzotizama iz japanskoga jezika nesumnjivo pridonosi boljoj pismenosti govornika hrvatskoga jezika, a tome je nastojanju posvećen i ovaj rad.